

וְהִמַּתֵּן אֹתוֹ וְאִם-בֵּית הוּא וְחַיָּה: 7
 וְתִירָאן הַמִּילְדַת אֶת-הָאֱלֹהִים וְלֹא
 עָשׂוּ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֱלֹהִים מֶלֶךְ מִצְרַיִם
 וְתַחֲיִין אֶת-הַיְלָדִים: שני י"ה וַיִּקְרָא מֶלֶךְ

כר הוא תקמלן יתיה ואם ברתא
 היא ותקמנה: י ודחיקא חיקא
 מן קדם יי וקרא עבדא כמא
 דמליא עמהן מקבא דמצרים
 וקומא ית בניאי: י"ה וקרא מקבא

1

דמצרים לחיקא וא
 דין עבדתין ית פ
 וקומתין ית בניאי:

לקט בהיר

רש"י

כן המוכיח אותם (סוטה כ"ג): וחייה. ותחיה כ"ו:
 (ח) ותחיינ את הילדים. מספקות להם (מיס
 ו) מזון כ"ו (כ"ב - סוטה י"א), תרגום הראשון וקיימא,
 והשני וקיימתון, לפי שלשון עבר* לנקבות רבות
 תיבה זו וכיוצא בה משמשת לשון פעלו ולשון
 שינוי וסמאות - עברי - עברית

כמה נקבות כמה פעמים, ועוד הנשים אינן ראויות לעבודה
 כמו האנשים (רא"ם): (כה) פי' הגם שמיצת חיה הוא
 לשון עבר, הוא"ו שבראשה מהפכה לעמיד כמשפטה
 (רא"ם), ואל תטעה לומר שהוא וא"ו המוסיקף, והוא מנאי
 נוסף אם בת היא ואם היא חיה, וחסר הגזירה, כמו לכן כל
 הורג קין, שהגזירה נשאר בנת, לא כן הוא (לברש), עוד
 אשמעינן רש"י בזה, כי חיצת וסיה יוכל להאמר גם על הזכר,
 "סיה" רק על פי רוב נפל ממנו אות הה"א ונשאר "וחי",
 השורש וה"א זו שימוש היא לשון נקבה (ב"ב): (כו) פי' לא רק שלא עשו כאשר דבר אליהם להרוג את הילדים, אלא גם
 ותחיינ פי' היו מחיינ אותם בזמן, דאל"כ מיותר הוא, שאם לא עשו הרי נשארים בחיים. אבל לא כן הוא ברש"י בגמ', וז"ל:

אור החיים

מליאות לעלות מן הארץ כשיבוי לעם אחד. גם
 יפגמו הנפשות הקדושות בערצוב הנפשות
 הטמאות והיו שם עד עולם ז"מ. והמלא שחמרו
 ז"ל (ויק"ר ל"ב) שלא נאלו ישראל עד שהיו זהם
 ד' דברים וא' מהם ששמרו עלמם מן העריות, ועל
 זה מפורש בקבלה (שכ"ש ד') גן נעול וגו', ואם היו
 מתחתיים עם המלריים לא היחה בר מינן תקומה
 לשונאיהם:

על האצנים קודם שילא לעולם אם בן הוא, ומנין
 ידעו לזה אמרו ז"ל סימן מסר להן, ולזה אמר
 והמיתן בתום וא"ו כי מלכ ראשונה לוב אותן
 להבחין לדעת אם בן הוא קודם שילא לעולם ויתן
 קולו, והב' והמיתן אותו בלחה מצטן אמו. ואומרו
 ואם בת היא וגו' נחכוון גם כן בזה כדי
 שצאמלעות עיני זה לא ירגישו צדבר הנשים
 היולדות כשיראו שלפעמים ולדוהיבן מתקיימין לא
 יחשדו צמילדות והם לא יבחינו כי הורגות הזכרים
 ולא הנקבות. ואולי שנוה עליהן לצל יודיעו הזכר
 אלא יאמרו שהנולד נולד מת שצאמלעות כן יסתר
 החשד, ובזה נתיבבו כל הדקדוקים. והנה עלה
 חכמה יעץ פרעה צדבר זה"י לצל יוכלו עלות
 מהארץ, והוא כי צאמלעות שיהרגו כל זכר ויתרבו
 הנשים וכן האשה עב למיחצ ען זו ויתחצרו נשי
 ישראל עם המלריים ויתחחנו זהם ומעשה אין

אור בהיר

צד) פירוש דבר זה הוא גם כן מגזירתו שיהרו שלא ימותו הבנות.
 למה רק הבנים נולדו מתים, הלא דבר הוא, וסוף כל סוף יודע להן.
 הדבר, אם כן היה לו ענה טובה יותר מזה, והוא להרוג כל ילד השני
 יותר. (ג) פירוש בשלמא על החמדת ההטבה שיך לומר שעשו מתמת יראת אלקים, אבל על מניעת הרציחה אתמהה, וכי יראת

גד) פירוש דבר זה הוא גם כן מגזירתו שיהרו שלא ימותו הבנות.
 למה רק הבנים נולדו מתים, הלא דבר הוא, וסוף כל סוף יודע להן.
 הדבר, אם כן היה לו ענה טובה יותר מזה, והוא להרוג כל ילד השני
 יותר. (ג) פירוש בשלמא על החמדת ההטבה שיך לומר שעשו מתמת יראת אלקים, אבל על מניעת הרציחה אתמהה, וכי יראת

פעלחס"י, כגון צ"י
 עבר) כמו ויאמרו לזכ
 מ"ד כ"ה, לשון דברתא
 י"ג י"ט ותחללנה אותי
 ולא המיתו, אלא יהיה ד
 פירושה: שהוא לא ידע
 להמיתו, ולמה הלכו בכלל
 ובמבטאותם ואין ינכרים
 שפרעה דיבר אל המילד
 בלשון ארמי, לזה הביא ר
 מחיו, דברו, אמרו, קללו
 צריך להיות שלשון "עבר
 הוא מלשון עבר, אלא כו
 (רא"ם): (כה) מביא

מקודם לא נתנו די
 ומזון, ואחר שזכר לו
 אם ימות א' מהנו
 להוילא עלמן מהח
 שימות מיתח עלמנו
 רמז בחיצה את הא
 חשד בני אדם לביו
 אומרו כאשר דיבר
 ולא דומה לו. או י
 הוא כשיגזור מלך ד
 דבר מלך חזק ואימ
 ובאורכ הימים אנ
 הודיע הכחוב כי ה
 סמוך לגזירה, והכל

אלקים צריך לדבר שלא י
 ומרים קיימו חס ושלים

ויראן המילדות את האלקים שכר היראה ה"ו הכתוב
 מלאו לא מניח רג"ו

2

רמזרים פתחא ואמר להן מה רמזרים פתחא הדין וקמתין ית בנא: יט ואמרא הילדים: יט ותאמרן המילדות אל- →

מזרים למילדות ויאמר להן מדוע עשיתן הדבר הזה ותחיינן את הילדים: יט ותאמרן המילדות אל- →

רש"י

לקט בהיר

פעלחס"י, כגון (ב"ב) ותאמרנה איש מזרי, (לשון עבר) כמו ויאמרו לזכרים"י, ותדברנה צפיקס ורמז"י לשון דברה כמו ותדברו לזכרים, וכן ית"י וי"י ותהללנה אותי אל עמי, (לשון עבר) הללחס,

היה ליה למכתב ולא המיתו הילדים ותחיינן משמע שהיו מסייעין להחיותם שהיו טומנות אותם בצמיהם ומגדלים אותם עכ"ל, וזה קשה מאוד, למה יאמר ולא המיתו הלא אם אמר ולא עשו כאשר דיבר אליהן מלך מזרים די בזה, ואפשר שכוונתו כמו שאמרנו, שלא דוקא שיאמר בזה הלשון

ולא המיתו, אלא יהיה די בלא המיתו, כלומר כמה שאמר ולא עשו (רא"ם), וכן הוא בפירוש נש"ר. ושאלת פרעה הכי פירושא: שהוא לא ידע מה שהיו מספקות מים ומוזן, אלא טען שאם לא המיתו היה להן לכל הפחות שלא לעזור להן להחיות, ולמה הלכו בכלל, לזה אמרו שמיות הנה ואין זריכות לנו (ב"ב): (כז) פי' אין חילוק ביניהם ושויס הם בגזירתם וצמטאותם ואין ניכרים אלא לפי הענין, שהראשון הוא נסתר שהכתוב מספר לנו שהמילדות החיו הילדים, והשני נוכח שפרעה דיבר אל המילדות למה הייתן מתיים את הילדים, ומציא ראיות מתיבות כיוצא בו, וזה דוקא בלשון עברי, לא כן בלשון ארמי, לזה הביא התרגום להראות החילוק, ודע שכלל זה שאמרנו אינו אלא בלשון עמיד, אבל בלשון עבר הנסתר הוא משיב, דבר, אמרו, קללו, והנוכח בן חייחן, דברתן, אמרתן, חלפתן, ומכאן זה יש שגורסין כאן נרש"י במקום שלשון "עבר" צריך להיות שלשון "עברי", אבל לא הועילו כלום, שהלא רש"י בעלמו אמר לשון "פעלו" ולשון "פעלחס", הרי שהמדיבור הוא מלשון עבר, אלא כוונת רבינו הוא לשון עבר כמו אלו שבאמת הם כולם לשון עמיד אלא הוא"ו שבראשם מהפכן לעבר (רא"ם): (כח) מציא לשון הזכרים לדוגמא שהוא לשון נסתר, כי אלא הזכרים ניכר החילוק, הנסתר בזה ויאמרו, וידברו,

אור הדברים

מקודם לא נתנו דעתם על מצוה זו לספק מים ומזון, ואחר מצוה להם פרעה חששו שיהיו נחשדים אם ימותו א' מהנולדים"י שהם הרגוהו"י, לזה להוליא עלמנן מהחשד השתדלו להחיות אפ"י מי שימות מיחה עלמנו מחסרון הסיפוק, ואולי כי זה רמז חציבת את האלהים"י לרבות יליאת ידי חובת חשד בני אדם להיות נקיים מה' ומישראל. וטעם אומרו כאשר דיבר כ"ף הדימוי"י) לומר לא הוא ולא דומה לו. או יראה לומר להיות כי מן הדרך הוא כשיגזור מלך דבר על כל פנים בהחילת הגזירה דבר מלך חזק ואימת מלך רועשת לכל עבור עליה ובאורך הימים אחר הגזירה היא רופפת, ולזה הודיע הכתוב כי הדיקניות הללו צטלו גזירת מלך סמוך לגזירה, והוא אומרו ולא עשו ואימתי כאשר

דיבר כמו שהאמר כי צעה שילאו משם והיו מילדות לעבריות לא עשו וגו' ואדרבה ספקו מזון לאין נכון וצטלו דבריו סמוך לגזירה, ושיעור כאשר דבר כשיעור (בראשית כ"ז ל') כאשר כלה ינחק לצרך: **יח. מדוע** וגו' ותחיינן וגו'. צריך לדעת מה הוא המעשה שעשו שעליו הוא אומר מדוע עשיתן, ואם שלא המיתו את הילדים זה יקרא שלילת המעשה והיה צריך לומר מדוע לא עשיתן. עוד צריך לדעת אומרו ותחיינן, ואם על סיפוק המזון לילדים הוא אומר"י) כמו שפירשנו באומרו והיראן המילדות וגו' ותחיינן וגו' אם לזה נחזון מה מענה בלשון המילדות על זה והרי הן מורדות במלך. ואולי כי לא ידע פרעה בפירוש שהיו מספקות מזון לילדים כי מן הסתם לא יעשו כן

אור בהיר

אלקים צריך לדבר שלא להרוג אלפים ורבות ילדים. (נח) צרע. (נב) מאחר ששמעו מאחורי הפרגוד הגזירה יאמרו שיוכד ומרים קיימו חס ושלוס גזרת פרעה. (ס) את ריבוי הוא. (סא) ולא אמר ולא עשו אשר דיבר. (סב) ונחודע לפרעה אוד

פְּרֻעָה כִּי לֹא כְנָשִׁים הַמְצַרִּית הָעֵבֶרִית כִּי־חַיֹּת הָיָה בְּטָרֶם תָּבוֹא

חִתָּא פְּרֻעָה אַרִי קָא כְנָשִׁיא מְצַרִּיתָא יְהוּדִיתָא אַרִי חֲבִימָן

אָנוּן עַד קָא עֲלַת וַיִּלְדוּן כּ וְאוֹפִיב ?

לקט בהיר

רש"י

ויקללו, והנזכר בהם ופחמרו, ופחללו, וכל זה לשון עמיד אלא שהוא"ו הפכו לעבר וכנ"ל: (כט) וזהו פשוטו, וכמו שרגיל הכתוב לדבר לשון ארמית, אלא שהוסיף רש"י שהכוונה בקיאות כמילדות, לפי שמילדת נקרא אוחה שאומנתה צדק ומיחדתה לילך לעזור לנשי העיר (בא"י), ובגמ' הקשו אטו חיה מי לא נריכה חיה אחריתא לאולידה, לכך דרשו מה שדרשו, גם כזה הוא לשון עברי, ואין צריך להוסיף "בקיאות" כחיות, ולפי פשוטו צריך ליישב קושיית הגמ' שכשהאשה דורעת לילד קוראה לחברתה או שכנתה ואין נריכות לנו (מ"ל), עוד יש לומר שמאחר שבקיאות קראו למילדות ממש בשעת הלידה לא קודם ולא אין אנו יכולין להרוג,

כמו ותחללו לזכרים: (יט) כי חיות הנדה. בקיאות כמילדות*, תרגום מילדות חיותא"י, ורצונתינו דרשו (כ"ב - סיפה י"א) הרי הן משולות לחיות השדה שאין נריכות מילדות, והיכן משולות לחיות, גור אריה (כ"ד) ח"ט ט"ז, זאב יטרף (כ"ג) זכור שורו (כ"ד) ח"ט ט"ז, חילה שלוחה, (כ"ה) ח"ט ט"ז, ומי שלא נכה צו שנינו נוסחאות יבמילדות

הרי הכתוב כללן (וי לבואה"ל) (י"ח) ח"ט ט"ז: חלוק בחיבה שיסוד בראשה כשהיא באה היו"ד צליר"י שהוא למילדות, וק"ב צבת וכן (כ"ה) ח"ט ט"ז וכן השארית, וק"ב זכ"ב ו' לו, כל אלו לשון ו' צלשן וק"פ, הוא נ (כ"ה) וק"ב צביונו, ל העם, וק"ג יהודה כה וכה (כ"ה) ח"ט ט"ז, וק"ד, וק"ב, וק"ד, שהרי היו"ד יסוד אות שלישיית צ:

שנינו נוסחאות י לשון וק"פ

זמן הלידה כפי ח אנו מולאים אותו מתחכמות להרחי בדבר, וכל זה נכלל אז פרחה לה מט מים ומזון היה ל ליליד אותם וכל אדרבה כשורה וי של היולדות ולא וימלאו מקום ל ו אחר שהיו מצוי והיו מולאים כי המוצא, ובזה ס שלדקו דברי הו

אור החיים

צפני המצריים ולבני ישראל אין לחשוד בהם דלטורין כאומרים ז"ל (ויק"ר ל"ב) צפסוק ושאלה אשה וגו' כי י"ב חדשים היה בנייהם דבר זה ולא גילה אדם מעולם, אלא שהמצריים הגידו לו שהיו המילדות מספקות מים ומזון לבית הנשים חיות, ודבר זה יכולין הגוים השכנים להכיר בדבר כשהכניס המילדת עמה דברי סיפוק וידעו גם כן כי הנשים החיות היו בנייהם זכרים, לזה אמר פרעה מדוע עשיתן את הדבר הזה פי' סיפוק מים ומזון שהוא מעשה הנגלה, והן אמה אם לא היו מחיים הילדים הייתה הולכה כי לבנות אחס מספקים"י) אלא כיון שהסיפוק הוא למקום הילדים והילדים הנס צחיים זה לך האות כי להם אחס מספקים, והוא אומרו ותחיון את הילדים, ואין זה אלא מעיון שכלי כזכר, כי הידוע לו בצירור אינו אלא מעשה הסיפוק לבית היולדות"י): **י"ג. כי** לא נשים וגו'. צריך לדעה למה האריך כל כך לשון"י), ולא הספיק לומר לא

כמלציות העבריות"י) או העבריות לא כמלציות. עוד צריך לדעת מה מענה צפיהם על סיפוק המזון, ורואני כי קבל פרעה תשובתם"י). עוד קשה אומרו וילדו שהיה צריך לומר יולדות. אכן כוונת הכתוב הוא שהביצוהו שלא יקח שיעור לעבריות מהמיוחדות שבמלציות"י) כי כולן חכמות מכל המלציות, והוא אומרו כי חיות הנדה ומילדות זו לזו או אינם צריכין מילדת. ואולי שרמזו כי הנשים של בני ישראל היו בהם צ' לימודיות בהשכלה הא' היותן מעיקרם עבריות, והצ' שהן עתה מלציות ובאמלצות זה נתחכמו צ' מיני השכלה, וזה הוא שיעור הכתוב כי לא נשים הרגילות צנמלא הם אלו שהם מלציות עבריות, ובזה לא תהיה הוכחה הסחורה לא מעבריות"י) ולא ממלציות כי אלו יש בהם צ' הדרכות והבן. ואומרו צטרם וגו'"י) נתכוונו להשיב אם יאמר ולמה לא יהיו הם מילדות אותם צעל כרחן לז' שהם הממונות מהמלך ואמרו צטרם וגו' פי' כי אטו מתחכמין לצא אללם קודם שיגיע

אור בהיר

זה ועליו הוא שאל. (ג) ששפנתם שהיה הולד נקבה הבאתם מתנות כדי להסיר החשד מאתכם. (ד) אבל יש עוד מקום לתלות שמשום קירוב לבנות היו מביאים המזון, וכמו שאמרו באמתלא שלהן כדלהלן, שאינו מן המוסר להשיב המוצא. (ה) פירוש כל הכתוב מיותר, והיה די לומר צטרם תבא עליהם המילדת וילדו, שזה עיקר אמתלא שלהן שלא היו שם בשעת לידה כדי להרוג הנשים. (ו) זה קושיא בפני עצמה, פירוש לו יהיה שצריכין לחלק בין העבריות למלציות, עם כל זאת חיצת הנשים מיותר. (ז) שפטר אותן. (ח) זה פירוש חיצת נשים. (ט) פירוש הגם שילך פרעה לעבר הנדה ויראה שהנשים הם אינם חיות, אין ראייה. (י) פירוש ואם כן כבר נתנו אמתלא למעשהין שאינם צריכים מילדות, ולמה זה עוד לומר צטרם וגו'.

ע"א) ופירוש הכתוב

אלהן המילדת וילדו: כ וייטב אלהים למילדת וירב העם ויעצמו מאד:

אנון עד לא עלת קוחדו תיתא וילידו: כ ואוטיב יי לחתתא וסגו

א כנשיא רי חכמן

לקט בדיר

רש"י

זה שאמר הכתוב בטרם תנול אליהן המילדת וילדו (ד"ד): (ל) ופי' יונ"ע כנישחא דישראל הנמשלת לאם האריות, ובשמות רבה הביאו השבטים כסדר תולדותם, יהודה, דן, נפתלי, יששכר, יוסף, בנימין, ורבינו מסדרן, אריה, זאב, שור, אילה, אפשר לפי שהוא דרך גבורתם (ב"ב): (לא) פי' לא שנעשה בעצמו טוב, אלא פועל יוצא שעשה להן טובה, וכן וירב לא שעצמו נתרצה אלא הקב"ה הרצה, וכן ויגל לא נחוראדן הלך בגולה אלא הגלה, וכן ויפן לא שמשון פנה את עצמו אלא הפנה הונבות, ומה שאמר חיה שיקודה ב' אומיות, לאו דוקא, שהרי כולם בת ג' אומיות הן, טוב, רבה, גלה, פנה, אלא ר"ל שלא נשאר מן היסוד רק ב' אומיות, והכוונה שהיו"ד אינה מן היסוד אלא שימוש הוא, משא"כ ירד, ילא, ישב, ילך, הגם שנקודים נצירי אינם פועל יוצא שהיו"ד אות שלישית בו, פי' אחד מן השלשה שרשים (רא"ם), ודע שדפוס הא' הגירסא "ירד, ילא, ישב, הלך ה"א אות שלישית בו" ונכוונה היא, כי וילך שהוא לשון עמיד כשנחפץ לעבר אומר "הלך", ולא

כרי הכתוב כללן (ויצרך אותם ועוד כתיב) מה אמך לביאה (יח"ט ע"ב): (כ) וייטב. הטיב להן י"א, חכ חלוק כתיבה שיסודה ב' אותיות ונתן לה ור"ו יו"ד צראכה כשהיא צרה לדבר בלבן* ויפעיל הוא נקוד הו"ו צליר"י שהוא קמ"ץ קטן, כגון ויטב אלהים למילדות, וירב צבת יהודה (א"ה ע"ב), הרצה תלניה, וכן (ה"ב ע"ב) ויגל השארית דנחוראדן, הגלה את השארית, ויפן זכ אל זכ (כ"ט ע"ב) הפנה האצות זו לזו, כל אלו לשון הפעיל את האריות, וכשהוא מדבר בלבן ויפעיל, הוא נקוד* הו"ו צליר"י, כגון ויית"י (כ"ט ע"ב) וייעצ בעיניו, לשון הוטב, וכן וירב העם, נתרצה העם, ויגל יהודה (כ"ט ע"ב) הגלה* יהודה, ויפן כה וכה (ב"ב ע"ב) הפכה* נכאן ונכאן, ואל תביני וילך, וישב, וירד, וילא, לפי שאין מגזרתן של אלו, שכרי הו"ו יסוד צהן, ירד, ילא, ישב, ילך* יו"ד אות שלישית בו: וייטב אלהים למילדת. מהו שינוי נטחאות * לשון ויפעיל הוא נקוד * ויהי * וכה * ומה * והלך היא

ה. בקיאות זותינו דרשו בדה שאין גור אריה ירו (דבר י"ג) לא נכתב בו

שנחמה ואין יפולן להרוג,

כמלריות. על סופוק עוד קשה אכן כוונת ר לעצרות

אור החיים

ב. וייטב וגו' וירב וגו'. לריך לדעת מה הוא הכעבה, ואולי שהוא הרשום בסמוך ויעש להם צהים"י. וקשה אם כן לא היה מפסוק צאמרו וירב העם. וגראה שמורינו הכתוב דבר שבאמצעותו רבו בני ישראל, לפי מה שקדם לנו שהיו מספקות להן מים ומזון לזה אמר וייטב חלקים למילדות פי' נתן להם רב עוב ובאמצעותו היה להן יכולת לספק מזון וצד וירב העם חולת זה לא יהיה להן לספק לרבים צהפגה, ואחר כך הזכיר ה' שרם העוב שעשה להם צהים. עוד ירמוז כי צראות ה' יראתם מהאלהים הזמין לידם עשות מצות לחן קץ להרבות שרם, והוא אומרו וייטב וגו' ומה הוא העוב וירב העם שצד יגדל זכותם כי כולם יחשבו להם כשלא הרגום, ואולי כי לטעם זה זכו משה ואהרן בישראל כי בשלם זוכים

זמן הלידה כפי השנונס ליליד אותם ואף על פי כן אנו מולאים אותם שכבר ילדו"י) כי היולדות היו מהתכמות להרחיק להם זמן לידתם כי הרגיבו צדבר, וכל זה נכלל כתיבה חיות. ומעשה כפי הנחה זו פרחו לה מעלמה החשכה הגם שיצאו בידם מים ומזון היה לחושבם שעדיין לא ילדו והם צאים ליליד אותם וכל מה שיעשו מהוראת חיבה להם אדרבה כשורה וכהוגן עושין כדי שיחקרבו הלצנות של היולדות ולא יהיו נחשדים בעיניהם כרצחניות וימלאו מקום לקיים גזירת המלך להמית הצנים, ואחר שהיו מציאין לחושבן שעדיין לא ילדו כזכר והיו מולאים כי כבר ילדו אינו מהמוסר להשיב המוצא, וצד ספה המכ הלונה וחשד פרעה הגם שצדקו דברי הולכי רכיל שאמרו שהמילדות ספקו מזון:

שמות מכל ילדות זו לזו הנשים של השכלה הא' מה מלריות ה, וזה הוא צנמלא הס היה הוכחה ז כי אלו יש צ"י נחכונו ילדות אותם אמרו בטרם קודם שיגיע

אור בדיר

עא) ופירוש הכתוב על זה הדך, בטרם זמן הלידה תנול אליהן המילדת, ואף על פי כן ילדו כנר. עב) וכמו שפירש רש"י

יש עוד מקום (דה) פירוש ידה כדי להרוג צומת. (דז) אינם חיות, אין ה וגו'.

כא וַיְהִי כִּי־יִרְאוּ הַמִּילֻדֹת אֶת־הָאֱלֹהִים
וַיַּעַשׂ לָהֶם בְּתִים: כב וַיֵּצְאוּ פְרַעֲהַ
לְכַלְעֵמוֹ לֵאמֹר כָּל־הַבֶּן הַיְלֹוֹד
הַיְאֹרֶה תִשְׁלִיכֶהוּ וְכָל־הַבֶּת תַּחֲיוֹן:

עָמָּא וְתַקִּיפוּ לְחֻדְא: כא וְהָיָה כִּד
דְּחִלְיָא תִּתְּמָא מִן גְּדָם יִי וְעַבְד
לְחֹן בְּתִין: כב וּפְקִיד פְּרַעְהַ לְכָל
עַמִּיהַ לְמִימְרָא בְּרָא דִּיתְיָלִיד
לְיִהוּדָאֵי בְּנֵהֲרָא תְרַמְנִיהַ וְכָל

לקט בהיר

רש"י

ילך א"כ הה"א מן היסוד ואות השלישית: לב) הלא עשיית הבתים טובה היא, ואם פי' ויטעב טובה אחרת למה פרט הבתים והעלים האחרות, אלא ודאי כלל ופרט הוא ואין בכלל אלא מה שפרט (רא"ם), ואין קושיא למה הפסיק במאמר וירצ העם וגו', כי אין מלך בלא עם, לזה אמר שנמרצו ויעלמו מאוד והיה מקום לעשות בתוכם בתים (אודה"ח): לג) כי יעש פירושו מי שזכר בסמוך, והוא הקצ"ה, שנאמר יראו המילדות את האלקים, וא"כ לא שיך בתים גשמיים (במ"ח), ובגמ' פליגי רב ולוי חד אמר כהונה ולויה וחד אמר מלכות, וסבר רבינו שתנא בתרא להוסיף צא ולא לחלוק (ב"ב): לד) שמשפחת דוד מלך ישראל נקראו אפרתים הגם שלא היו מהר אפרים, אלא משום שנאו ממרים הנקראת אפרת כדאיתא בגמ', ולאו דוקא בן אחר בן, אלא איזו אשה מורעם של כלב ומרים נישאת לאחד ממשפחת רם, אעפ"כ נקראת כל המשפחה על שמה של מרים משום חשיבותה (מהרש"א): לה) והספק יאל להם שראו שימגדל צבית מזרי, וכן היה שנתגדל צבית פרעה (צל"ד): לו) אבל מאומרו לכל עמו אין ראיה, שיכול להיות פירושו שזו למזריים להשליך ילדי ישראל, שלא סמך על

העובדה: (לכח) ויעש להם בתים. י"ב) צחי כהונה → ולויה ומלכות י"ב) שקרוין בתים, ויצן* את צית הי' ואת צית המלך (ה"א ע"י י'), כהונה ולויה מיוכבד, ומלכות ממרים י"ב) כדאיתא במסכת סוטה (ה"א - ע"ה) ל(כז) לכל עמו. אף עליהם גזר יום שגולד משה, אמרו לו אלעגונינו היום נולד מושיענו* ואין אנו יודעים אם ממלרים אם מישראל י"ב), ורואין אנו שסופו לנקות צמים, לפיכך גזר אותו היום אף על המלריים, שנאמר כל הבן הינוד ולא נאמר הינוד לעברים י"ב), והם לא היו יודעים שסופו לנקות על מי

שינוי נוסחאות: אשר בנה שלמה: החשיע

אור החיים

לד כי יוכבד ומרים נתנו נפשם עלינו ועברו פי מלך ועוד להם בזנו ופרנסו משלהם לזה יחשבו עלינו הוא אבינו הוא מלכנו הוא מושיענו. וכלך גם כן לדרך זה כי לד שאלו ענפי נשמתו של משה דכתיב (ישעי' ס"ג) משה עמו לזה סבלה יוכבד עולינו להגן בעדינו ולספק מים ומזון כמשפט היולדים לבניהם, ולדברי המפרשים (רש"י) שהטעם הוא עשיית הבתים יש לומר כי טעם שהפסיק באומרו וירצ העם שזולת זה אין מקום לצחי כהונה וצחי מלכות כי אם אין עם אין מלך וכהן, לזה הקדים ה' העם ואחר כך עשה להם צהם צהים וגו':

בסוד ולא ידעו צנות ישראל, כשלא עלתה צידו עשה הדבר בפירסום וזה לכל עמו על הדצ"י) כי חשב כי אין נמלט מהם לד היותם רבים ונכרים שלא ירחמו עליהם, עוד אולי לד שראה באלעגנינות כי מושיען של ישראל נולד ועתיד ללקות צמים (סנהדרין ק"א). לזה גזר גזירה חזקה ומינה כל איש מזרי על הדצ"י) וצוה אין נמלט מידם, ואומרו לאמר פי' לא שהמלריים הם עלמם ישליכוהו אלא שיאמרו לבני ישראל שכל אחד ישליך צניו, והטעם למה שאמרנו שהגזירה הייתה לד מה שראו אלעגונינו וכו' מן הסתם יראו הדרך שלקה צו שהוא ע"י ישראל, לזה גזר שצני ישראל הם ישליכו אותו היאורה, וכמו שכן היה שיוכבד היא השליכה את משה ביאור. או ירצה לאמר שהם ילכו

אור בהיר

י"ל. (עג) פירוש לא שהמלריים ישליכו בני עלמם ליאור, אלא כל הבן הינוד לישראל. (עד) וגם לדרך זה רק בן הינוד לישראל.

בְּרַתָּא תַקִּימוּן: א
מְדַבֵּית לִוִי וְנָסִיב
ב וְעַדִּיאֵת אַתְתָּא
וְחֹתַת יְתִיה אַרְי

מריצה (ש"ר - סוטה כט)
היה ממנה מפני גז
וילך שהלך צענה צה
פרעה, אם פרעה ג'
הנקבות רש"י יבן)
שניים, ואף הוא נהג
היתה. שולדה צבוא
ועשר שנים נשאהו
שמונים שנה, אם י
מאה ושלושים וקורל
טוב הוא. כשולד

ידענו שאהרן היה נול
הריונה הימה ממשה,
שעשה לה אפיריון כב
הימה תחת רשות אבי
בשקרה, שהרי תמיד נט
ופורחים באויר, חוץ נ
כל ילד טוב לאמו למנ

לכל שכן על שם
העס"י). ויש מרו
גזר (סוטה י"ב).
אמרנו לפרעה כי
עמו. אבל פשט ו
בישראל כי גזרו
יוכבד נתנה ו
והאלעגוניים רל
הגזירה אלא יום
מקום לגזור עוד
הילוד היחה צהו

ואין חילוק בין ב' ה'
מזרי שאין לו בשכנו

Midrash rabbah

מדרש רבה

עם כל המפרשים

כמבואר בשער השני

יוצא לאור

במהדורה מפוארת ומשוכללת
משלב את שני המדרשים המפורסמים
מהדורת דפוס וילנא ומהדורת עץ יוסף
ליצירה חדשה ומהודרת

כרך ג

שמות

מגילת אסתר

הוצאת מפרים ח. וגשל ירושלים

מסורת המדרש

לד נלמא רבה פרשה ל"ט.
נמ"ל פרשה י"ג. שפי"ר פרשה
ד' תמומה ופי סימן ע"ו. לקוט
וחי רמו קמ"ה. דה לקמן פ' מ'.
דו לקמן פמ"ט.

ענה יוסף

[כ] קשטו עצמן כו כמו
שהקדוש ברוך הוא כו בני
אדם כו. באריות הלשון כוונתו.
ספני שהיה להן התנצלות
לעשות בעית פיעה שיטני פניו.
עד מצד חיותן אנוסות ומכוננות
כונות מלך שלמון. ואם כמד
היות הילדים מתנצלים שלא
בעבודת שמים שהרי כסלו
ישאל את המילה משעת יוצא
כחלילי ב"ר לן למה מוסר
במעשה אברהם שאע"פ שהיה
ל' התנצלות להטעם כמעט
אסמול אברהם לו כי ביצחק יקרא
לך ודע ב"ר יוסף כל זה לפי
שיראה כי ענין יצחק שיעלה
למלה דעת לקיימה. וכן
המילות אל"פ שהיה להן
התנצלות מפני שיהיה מלך לא
עשו ימן מה שהיו מסייעות
לילדים כספוק מאבי ושתיה
אל"פ ע"פ שיהיו נמלים בין המין
במעשה אברהם שהיה מצינו
אל ערבים לביאים לבנות
השבעה. וכן הן דאו שבני
ישאל אביהו ישיש אבד אב
לעבודת ה' ישיש.

באור מהר"ם

ותחין אלו האמהות. פי'
דחיות ותחין מוכרת מן
חיות את הילדים דאל"כ
ותחין את הילדים מוכבי
לית אלא ותחניה את
האמהות הילדים אלו
הילדים. ח"ו.

נחמד למראה

למ"ד ה"א היא כחמית אורא
חוק הפשלה והסלגת הענין.
ולפי שלשון חיות מלאש כשתי
הגזרות האלה רלונו למד כגזרת
הכפולים ונגזרת נמי למ"ד ה"א.
וכגזרת הכפולים מורה על קלות
הענין כמו וארפכסר פי'
(בראשית י"א) כלומר שלא היה
נעת הדין וכן דרשו רז"ל ופי'
נחש ולא שימות נחש. אכל גזרת
נמי למ"ד ה"א היא להסלגת
ענין כמו וקוסה נפשי נגלגן
(בראשית י"ג) פירושו שיחיה
חיים נעימים וחי מה שפירש"י
שש יתנו לי מקנות ויגיד עליו
דש למען ייטב לי בעצורן. והנה
מלת ומתחין היא מגזרת נמי
למ"ד ה"א שאלו היתה מגזרת
הכפולים היה רלונו ליתכס
וקחנינה לכן פירש שזו מחיות
את בנין. כלומר כי וזלת מה
שלא המיוו אותם עוד הטיע
לשם הכנות נאומים כדי שיחו
חיים נעימים וק"ל.

אלו האמהות. שאחר שכתוב ולא עשו וגו' א"כ מ"ש
ותחין את הילדים מיותר ודורש ותחין את לרבות
האמהות. או את כמו עם שעם הילדים החיו האמהות
מדה ט'. קשטו עצמן. וכוה שהביאו את עצמן לסכנה של
מות בעבור יראת אלהים כמו
אברהם באור כשדים ובעקודת
יצחק. שאין לנו להאכילן. משל
עצמנו אלא גובות מאחרים
כדלעיל. טו וכל שאר כתיב.
שאר שבטים שלא פירש
שנקראו כשם חיות בחורה והם
ראובן שמעון לוי גד ואשר הרי
כנסת ישראל בכלל נקראו בשם
לביאה והנה לקמן פ' כ"ט ס"ט
מביא ראיה מפסוק זה על מלכי
בית דוד. אך כונת המדרש כאן
על ס"ד מה אמך לביאה בין
אריות רבצה. לביאה על בית
דוד כמ"ש ברי"ד נשיאי ישראל.
בין אריות רבצה הם שבטי
ישראל. והנה יותר היה לו
להמדרש להביא פסוק מפורש
בחורה הן עם כלביא יקום
וכארי יתנשא. וע"י ביד פצי"ט
ס"ד ותמצא נחת. הדא הוא
דכתיב הן יראת. לקמן פ"מ
סימן א' וסובר כמאן דאמר
לעיל סימן י"ג אשה ובתה ועיין
לקמן פירשה כ"ח ס"ד בכיאות.

כי חיות הנה. אם תאמר
מולדות הנה. וכי מולדת אינה
צריכה מולדת אחרת לסיעה. אלא
כך אמרו לו. אמה זו כחיות השדה נמשלות שאין צריכות
מולדות. יהודה נמשל כאריה דכתיב (בראשית ט"ו כ) גור אריה
יהודה. דן (שם ט"ז י"ג) יהי דן נחש. נפתלי (שם ט"ז כ"א) אילה שלחה.
יששכר (שם ט"ז י"ד) חמר גרם. יוסף (דברים לג. י"ז) בכור שורו.
בנימין (בראשית ט"ז כ"ו) זאב יטרף. ועל שאר פתיב (יוקאל י"ט כ) מה אמך לביא בין אריות
רבצה. [א. כ] וייטב אלהים למולדת. מה הנה הטובה הזאת, שקבל דבריהם מלך מצרים
ולא הזיק להן. ודבר אחר וייטב אלהים, אמר ר' פרקיה בשם רבי חי'א בן ר' אבא ר' יהדא
הוא דכתיב (אייב כה כה) ויאמר לאדם הן יראת ה' היא חכמה. מהו שכר היראה, תורה.
לפי שיראה יוכבד מפני הקדוש ברוך הוא, העמיד ממנה משה שפתוב בו (שמות כ כ) פי
טוב הוא, ונתנה התורה על ידו שנקראת (בשל"ב כ) לקח טוב ונקראת על שמו שנאמר (מלאכי
ג כ) זכרו תורת משה עבדי. וזמרים יצא ממנה בצלאל שהיה מלא חכמה דכתיב (שמות לא
כ) ואמלא אתו רוח אלהים וגו'. ועשה ארון לתורה שנקראת טוב. הוי וייטב אלהים
למולדת. וירב העם, לקים מה שנאמר (אייב ג לו) מי זה אמר ותהי ה' לא צנה, אם פרעה
צנה להרג את הזכרים מה הועיל בגזרתו ה' לא צנה אלא וירב העם ויעצמו מאד.

מתנות כהונה

אנו נחיה. כלומר לא נעשה כן ח"ו אלא נחיה איתם.

חידושי הר"ף

אצלו לוי חיון איתו נפיה היה צורא מרובן יד כאן בנינים
לא שייך זה לכן וכו' בנינים שני תורה נב ארון יד בין החיל
מרבין יראת. כח. שהיה מלא חכמה. כשם שישא הקרא
הן יראת ה' היא חכמה נחיה ליה יד החסד שבו.

חידושי הרש"י

ולעיל בב"ר פצי"ט דר"ש נבי איש אשר כבדוהו ברוך אותם
לפי שברובן יהודה כאריה כו חזו וכללן כו ויעשאן אריות כו

אלו האמהות. מאת דר"ש. אהין ונמין רבוין הם [יפה].
ועיין פסחים דף כ"ב. [כ] קשטו עצמן כו. דייקו זה
משום דותראן המולדות את האלהים מיותר. למימר
שקשטו עצמן כו [יפה]. אנו נחיה. כלו לא נעשה כן
אלא נחיה אותם. טו אם תאמר
מולדות הנה. כדמתרגמינן
מולדות חיותא. ופעמים יבא
במקרא לשון הרגום כמו ואתא
מרכבות קדש [יפה]. וכי
מולדת אינה צריכה מולדת
אחרת. דכתיב במד' תבא
אלהים המולדת וילדו. דמשמע
שאין צריכות כלל למולדות.
יהודה כו דכתיב גור אריה
יהודה כו. בכל המדרש קא
מסקי להו. והא דלא מיהו הכא
אלא קראי רגבו מרכה י"קב.
ובגד נמו כתיב כלביא שכן
במרכה משה. י"ל שלא נאמר
א"כ כלביא ככ"ף הדמיון.
משא"כ כל הנך דמיהו הם
בלא כ"ף הדמיון [רש"י]. מה
אמך לביאה. פרש"י בסוטה
אמך כנסת ישראל כוזה נקראת
לביאה. וזמרים יצא ממנה
בצלאל. שיהא כן ארון כן חזו
החזו כנה של מרים כדקמן.
ועשה ארון לתורה. ונקראת על
שמו כדקמן פ' מ"ט. יאע"פ
שהארון עצמו לא נקרא טוב.
כיון שמתוק התורה נקרא
בשמה. וזה לפי המד' לעיל
אשה ובתה. והמד' כה
המורה יצא ממנה בנינים
מורים בתורה ונשיאים הארון.

בנימין (בראשית ט"ז כ"ו) זאב יטרף. ועל שאר פתיב (יוקאל י"ט כ) מה אמך לביא בין אריות
רבצה. [א. כ] וייטב אלהים למולדת. מה הנה הטובה הזאת, שקבל דבריהם מלך מצרים
ולא הזיק להן. ודבר אחר וייטב אלהים, אמר ר' פרקיה בשם רבי חי'א בן ר' אבא ר' יהדא
הוא דכתיב (אייב כה כה) ויאמר לאדם הן יראת ה' היא חכמה. מהו שכר היראה, תורה.
לפי שיראה יוכבד מפני הקדוש ברוך הוא, העמיד ממנה משה שפתוב בו (שמות כ כ) פי
טוב הוא, ונתנה התורה על ידו שנקראת (בשל"ב כ) לקח טוב ונקראת על שמו שנאמר (מלאכי
ג כ) זכרו תורת משה עבדי. וזמרים יצא ממנה בצלאל שהיה מלא חכמה דכתיב (שמות לא
כ) ואמלא אתו רוח אלהים וגו'. ועשה ארון לתורה שנקראת טוב. הוי וייטב אלהים
למולדת. וירב העם, לקים מה שנאמר (אייב ג לו) מי זה אמר ותהי ה' לא צנה, אם פרעה
צנה להרג את הזכרים מה הועיל בגזרתו ה' לא צנה אלא וירב העם ויעצמו מאד.

מתנות כהונה
אנו נחיה. כלומר לא נעשה כן ח"ו אלא נחיה איתם.
חידושי הר"ף
אצלו לוי חיון איתו נפיה היה צורא מרובן יד כאן בנינים
לא שייך זה לכן וכו' בנינים שני תורה נב ארון יד בין החיל
מרבין יראת. כח. שהיה מלא חכמה. כשם שישא הקרא
הן יראת ה' היא חכמה נחיה ליה יד החסד שבו.
חידושי הרש"י
ולעיל בב"ר פצי"ט דר"ש נבי איש אשר כבדוהו ברוך אותם
לפי שברובן יהודה כאריה כו חזו וכללן כו ויעשאן אריות כו

לְלַכְתּוֹ בְּכָל־דַּרְכָּיו וּלְאַהֲבָה אֹתוֹ
וּלְעִבֹד אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לִבְבְּךָ
וּבְכָל־נַפְשְׁךָ: י לְשָׁמֵר אֶת־מִצְוֹת יְהוָה
וְאֶת־חֻקָּתָיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מֵצִוְיָךָ הַיּוֹם

דְּתִקְנֵנּוּ קְדֻמוֹהִי וּקְמַרְחָם יִתֵּה
וּלְמַפְלָח קְדָם יי אֲלֶהְךָ בְּכָל
לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ: יג לְמַטֵּר יֵת
פְּקוּדֵיָא דִי יֵת קְדֻמוֹהִי דֵאֲנָא

רש"י

לקט בהיר

ולהבא: (בא) לשון רש"י בצרכות, הכל בידי שמים כל הבא על האדם ביד הקב"ה הוא כגון ארוך קצר עני עשיר חסד שופה לכן שחור הכל בידי שמים הוא אבל לדיק ורשע אינו בא על ידי שמים את זו מסר בידו של אדם ונתן לפניו שני דרכים והוא יבחר לו יראת שמים עכ"ל, והסבר הענין פשוט הוא, שאם היה נשאר בידו של הקב"ה א"כ הם ב' הפכים בנושא אחד, שהיך אתה אומר על זה שהוא יראת שמים הלא מה שהוא ירא אינו ממנו, ואם לא היה מקור דבר זה ביד האדם היה שקר מוחלט לומר על מי שהוא יראת שמים, כמו ששקר מוחלט הוא לומר אדם זה העשיר את עצמו, וכן הוא להפך לא יהיה בעולם אדם שאינו ירא שמים (ג"א), ולפי"ז אינו מקושר לפרשה שלפניו, אלא ענין בפני עצמו הוא שאין הקב"ה שואל מאדם להיותו עושר או עני יפה או מכווער (הגם ששואל ממנו ומחוייב הוא להשתדל בדבר אבל מהות הדבר ותכליתו שיהיה קן אינו צוהו) כי אם היראה וכל מה שכמוצ אחריו ב' פסוקים הללו (רא"ם): (בב) זה סיוס מאמר הקודם, שהקב"ה שואל מעמך היראה והמנוח לא משום שהוא צריך לו וכמו אדם השואל דבר בחנם, אלא שואל הוא לפי שמסר הבחירה בידך ואי אפשר לגזור ולעשות בלי הסכמתך, אבל באמת השאלה לטוב "לך" שחקבלו שבר (רא"ם), גם על פי פשוטו נמשך אדלעיל שאמר שאינו שואל ממך רק מכאן ולהבא היראה ושמירת המצוות אמר שגם זאת לא בחנם בשביל מה שחטאת ותנא שכך בהפסקך, לא כן הוא רק לטוב לך (רמב"ן), וכאילו אמר ולטוב לך בוא"ו, עוד יש כוונה במאמר זה, שהנהוג שבעולם שמי שעובד למלך ומתקן ונוטע חומר כרמו

אור החיים

הכעים המלך וצא לראות פני המלך צבן יונה למנחה ואחד הכעים המלך וצא לראות פני המלך בשור אחד יש מקום שיטמח המלך לקראת מנחת העוף" (וע"כ) ויכעוס לקראת מנחת השור לנד הכעסות שקדמו ממנו, והוא אומרו כאן לבעל החשובה ללכת בכל דרכיו וגו' לעשות חבילות חבילות של מצות" (ע"כ), עוד יכוין הכתוב לנסתרות ה' על פי דברי אמת כי באמצעות מעשה התחחוחים יתחדו ענפי הקדושה, וכן להפך בסוד (משלי ע"ז) ונגנן מפריד אלוף אלופו של עולם, וצא להעיר כאן על הדבר הבא ממעשה אדם, והוא אומרו מה ה' אלהיך שואל וגו' פירוש בחינת הקדושה הנקראת מה שהיא השכינה כאומרם בגמרא (סוטה י"א).

אור בהיר

דרכיו. (צג) הגם שהוא קטן ויכעוס לשור הגם שהוא גדול. (צד) וכולי האי ואלו. (צד) פי' הסמך לחיבת מה שם הו"ה ב"ה. (צו) פי' שעה עובר והוא מעשות שאינו יכול ליתקן.

מפקדך יונ
ד הא דין
שמאי ארעו
באבהתך
ואתרעי בנ
מכר עמו
ותעדון
וקדלכון לא

(יד) הן לה
באצותיך שב
(רואים אתה
(כז) ערלח
שינוי נוסחאות
עוד הכיל מא
שלא לקבל פ
האמת שאינו
הפסוקים, וזו
שמשב הכתוב
יום הזה או
שהם זרעם, א
בכלל המשוקי
קלת באופן א
חפשיה, ואם
המונדל מופר
שמונת עליו

עולם ועוסו
כי אם לירא
כי רב הוא
להשיגו עכ
טו. כיוצ

שהעיד הו
צו) כלומר שי

שיל"ת

ספר

תורת משה

השלם והמפואר

פ'ר'ד'ס' על חמשה חומשי תורה

שמות

מרכיבו משה ספרא רבא, גאון ישראל וקדושו, רבבו ופרשיו,
בוצינא קדישא, חסידא ופרישא, דיש מתיבתא ודיש גלותא,
מאור ישראל, רבן של כל בני הגולה

רבינו משה סופר זצוק"ל

בעל שו"ת והידושי חתם סופר

אב"ד ודיש מתיבתא דק"ק דרעזניץ, מאטערסדארף,
ומשם עלה ונתעלה לעיר יאם בישראל ק"ק פרעשבורג המעטירה,
ושם חלקת מחוקק ספון, זי"ע

יצא לאור במהדורות הראשונות בשנים תרל"ט, תרס"ד, תרע"ג, תרפ"ח.

ע"י נכד המחבר מרן רבינו שמעון סופר זצ"ל

אבדק"ק ערלוי בעל שו"ת התעודות תשובה

בן מרן הכתב סופר זצ"ל

ועתה יוצא לאור במהדורה חדשה, מושלמת ומפוארת על ידי

מכון להוצאת ספרים וחקר כתבי יד ע"ש החתם סופר ז"ל

עיה"ק ירושלים תיכב"א

מהדורת ניסענצווייץ

לעשות עוד מצוה, שמצוה גוררת מצוה. הכא נמי מה שקיימו נפשות הרבה מישראל וזה עצמו להם הטבה גדולה, מצוות רבות האלו שקיימו בהם, וזה וייטב אלהים למילדות ומה הטבה וירב העם.

וַיְהִי כִּי יֵרְאוּ הַמַּלְאָכִים אֶת הָאֱלֹהִים וַיַּעַשׂ לָהֶם פְּתִים. (א כא)

ברש"י (פסוק כ) וכן הוא בגמרא (סוטה יא ע"ב) רב ושמואל, חד אמר בתי מלכות, וחד אמר בתי כהונה ולויה, מאן דאמר בתי כהונה ולויה, אהרן ומשה, (ומאן דאמר מלכות נמי, ממרים קאתי). ויש לפרש בזה מאמר חכמינו ז"ל (ברכות לג ע"ב) ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה (דברים י ב), אטו יראת שמים מילתא זוטרתא היא, אין לגבי משה מילתא זוטרתא

משה ראה שהוא ניתן לאמו בשכר יראת ה' הוא היה נבזה בעיניו לכן חשב שהיראה מילתא זוטרתא

היא, כי ראה משה יען כי יראו המילדות את האלקים נתן להם שכרם, ויוכבד אמו אשר היתה ממילדות נחשב הוא שכרה, וכדאיאת במדרש רבה (שמות רבה א טז) וייטב אלקים הדא היא דכתיב (איוב כח כח) הן יראת ה' היא חכמה, שבשכר היראה זכתה למשה שנתנה החכמה היא התורה על ידו, ומשה נבזה בעיניו היה ונחשב כאין, כאמרו ונחנו מה (להלן טז ז), וחשב אם הוא הוא שכר היראה ממילא היראה מילתא זוטרתא היא כו.

פרק ב

וַיִּלְךָ אִישׁ מִבֵּית לְוִי וַיִּקַּח אֶת בַּת לְוִי. (ב א)

עייין בפירוש רש"י כה. ואיתא בגמרא (סוטה יב ע"א) כשגירש עמרם את אשתו עמדו כל הצדיקים כט וגרשו נשותיהם, ואמרה לו בתו גזירתך קשה

עמרם וסיעתו פרשו מנשותיהם כדי שיכבדו הקב"ה להושיעם לקיים שבועתו שלא יכלה זרע אברהם, זמרים טענה שמ"מ שאר אנשים מקיימים נשותיהם וזרע אברהם איש כלה

כו. להלן ח"ה ועמ' קנא ד"ה ועתה) מובא מאמר זה מרמ"ש בשם הגאון הרב דק"ק פיורדא זצ"ל. כת. ברש"י: "פרוש היה ממנה מפני גזירת פרעה וחזר ולקחה. וזהו וילך, שהלך בעצת בתו שאמרה לו גזרתך קשה משל פרעה. אם פרעה גזר על הזכרים, ואתה גם כן על הנקבות, והחזירה ועשה בה לקוחין שניים". כט. בדרשות ח"ג קנג ד"ה ועד"ו מהדו"ק קל"ג ג' כתב השער יוסף: "נתעוררתי שבש"ס ומדרש לא נמצא לשון עמדו כל 'הצדיקים'. ובאוצרות חת"ס ציין לכלי יקר (במדבר ג לט): "מה שאמרו חז"ל (סוטה יב ע"א) עמדו כולם וגירשו נשותיהם, מסתמא לא כל ישראל עשו כן כי אך היו יכולין לעמוד זמן רב בלא אשה, שהרי אמרו חז"ל (שם יא ע"ב) בזכות נשים צדקניות נגאלו אבותינו וכו'. ומסיק שם כל הטיבות שעשו לבעליהן כשהיו בעבודת פרך, שמע מינה שהבעלים לא היו יכולין לעמוד זולת הנשים, ועוד מסיק שם שהיו פרים ורבים בטדה שמע מינה שאפילו בשעת הגזירה לא גירשו נשותיהם, אלא ודאי מה שמסיק עמדו כולם וגירשו נשותיהם, היינו כל בני שבט לוי שלא היו בכלל השעבוד, ומכל מקום היו יראים מן גזירת כל חבן הילוד היוארה תשליכוהו, שהרי על יום אחד צוה אפילו על בני המצרים, על כן יראו גם המה פן יעבור עליהם כוס זה, ועמדו רוב שבט לוי זמן רב בלא נשים כמו שעמד עמרם זמן רב בלא אשה, ועל כן היה שבט לוי מתי מספר, וזה טעם נכון ומתיישב על הלב יותר מכולם". וכע"ז כתב האור החיים שם. וראה עוד בתרגום יונתן בן עוזיאל (במדבר יא כו): "שמיה דהזר אלדד ושמיה דתנין מידד בני דאלצפן בר פרגן דילידת ליה זוכבד ברת לוי בזמן דפטרדו עמרם גברה ואתנסיבת ליה

משל פרעה, ש הזכרים, ואתה וכו'. ונראה, הנו הבתים (בבא בתר מלכות שגזורת מתורה ומצות, עצמינו שלא לי נמצא זרעו שי מאליו, ומסיים ל גזירה שאין רוב בול, וצריך ביאו הוא כרת ברית שזרעו לעולם יז היה לחוש שזרע הקדוש ברוך הוא גזירותיהם, וזה ל אברהם אבינו ע ויהיה הקדוש ב הגזירות, אבל לו רוב הציבור יכו להם בנים באיסו כלה ול

עד דלא ילידת ית זמזים שפשטה מל וכו' דין הוא שגזור מאליו אלא הנח לו כוידין: "דמשום דל: בבא בתרא שם כת בדעיון זה. לב. כי עמודא דנורא בין ז לתרי בדרא". ל וקיבל השוכתו". ול דאמר במדרש שהיו מסכת פסחים אות תה

משל פרעה, שפרעה לא גזר אלא על הזכרים, ואתה על הזכרים ועל הנקבות וכו'. ונראה, הנה איתא סוף פרק חזקת הבתים (כבא בתרא) ס' ע"ב מיום שפשטה מלכות שגזורת גזירות ומבטלות אותנו מתורה ומצות, דין הוא שנגזור על עצמינו שלא לישא אשה ולהוליד בנים, נמצא זרעו של אברהם אבינו כלה מאליו, ומסיים לכן אין גזרין לפי שהיא גזירה שאין רוב הציבור יכולין לעמוד בו, וצריך ביאור. ונראה, הקדוש ברוך הוא כרת ברית עם אברהם אבינו ע"ה שזרעו לעולם יהיה (בראשית טו ה), ואם היה לחוש שזרעו של אברהם כלה היה הקדוש ברוך הוא מוכרח להושיע ולבטל גזירותיהם, וזה שאמרו נמצא שזרעו של אברהם אבינו ע"ה כלה וזה אי אפשר, ויהיה הקדוש ברוך הוא מוכרח לבטל הגזירות, אבל לכן אין גזרין לפי שאין רוב הציבור יכולין לעמוד בו, ויתילדו להם בנים באיסור ולא יהיה זרע אברהם כלה ולא יועיל כלום.

וזוה יש לומר היה כונת עמרם וסייעתו שגרשו נשותיהם כדי שלא יהיה להם בנים ויוכרח הקדוש ברוך הוא להושיע ולבטל גזירת פרעה, אבל כשעמדו רק הצדיקים וגרשו נשותיהם ואנשים אחרים קיימו נשותיהם, ויהיה הרעה בכפלים, שזרע הצדיקים יתמעט ואף על פי כן זרע אברהם לא יכלה ולא יהיה דבר הכרחי לבטל הגזירה, ולכן אמרה מרים גזרתך קשה משל פרעה, כמובן לא.

→ **וַתַּחַר הָאִשָּׁה וַתֵּלֶד בֵּן וַתִּרְא אֹתוֹ כִּי טוֹב הוּא.**
אמרו חכמינו ז"ל (סוטה יב ע"א) שנתמלא כל הבית כולו אורה. יש להבין מה צורך למלאות כל הבית, היה די ברמו עמוד אש מפסיק בינו לבין העומדים שם^{לב}, או ניצוצות יוצאים ממנו כמו נתן דצוציתא^{לג} (שבת נו ע"ב). **בתב** הגאון מהריעב"ץ (סידור בית יעקב שער הששים אות ט) דהיות יום

לצדיקים יום קודם ללילה שיפה טעה בתורה ומעש"ט בעוה"ז מכל חיי העוה"ב אבל משת רבינו שיזכה את הרבים היו יום גם אחר מיתתו

ישיבת
טותיהם
רה
הושיעם
מיעתו
ח זרע
ימים
ל"מ
יום
זרע
זו כלה

עד דלא ילידת ית משה" הרי שלא קיבלו כל ישראל גזירת עמרם. ל שם בגמרא איתא: "ומיום שפשטה מלכות הרשעה שגזרה עלינו גזרות רעות וקטות ומבטלת ממנו תורה ומצוות וכו' דין הוא שנגזור על עצמינו שלא לישא אשה ולהוליד בנים ונמצא זרעו של אברהם אבינו כלה מאליו אלא הנח להם לישראל מוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין", ופירש רשב"ם ד"ה ואל יהיו מזידין: "דמושם דלא יוכלו לעמוד בה יבטלה ונמצאו מזידין הלכך לא גזרין". לא בחידושי בנא בתרא שם כתב מהן רעיון זה בקיצור. ובדרשות ה"ג קבג ד"ה ועד"ו מהדו"ק קל"ג ג' האריך ברעיון זה. לב. כעין הא דכתובות יז ע"א: "כי נח נפשיה (דרב שמואל בר רב יצחק) איפסיק עמוא דנורא בין ידיה לכולי עלמא, וגמרי דלא אפסיק עמוא דנורא אלא אי לתד בדרא אי לתרי בדרא". לג. ברש"י שם: "נתן דצוציתא, על שם ניצוצין דנורא, שהמלאך פשט את ידו וקיבל תשובתו". ולפ"ז לא יצאו ממנו ניצוצות, ובהוס' פירשו (נו ע"ב ד"ה דצוציתא): "אומר ר"ת דאמר במדרש שהיה נר חולק על ראשו", וכן פירש רש"י בסנהדרין (לא ע"ב ד"ה לדיו), ובשל"ה (מסכת פסחים אות תה ד"ה כבד): "ויש שצריך לזבון עד שהניצוצים נתאות ממנו, כמו ענין נתן דצוציתא".

[ד]

לידתו של משה רבינו ע"ה בשבת ב' אדר והיה יום מילתו ביום י"ד אדר בשבת, והיותו נולד מהול (סוטה שם) הטיפו ממנו דם ברית למחרת ביום ט"ו, על כן קבעו ב' ימים אלו י"ד וט"ו ימי שמחה ליהודים, אלו דבריו ז"ל, ודפח"ח. אך על שמחת יום י"ד יש לפקפק דכיון דלא נימול בו מה שמחה נמצאת. ולולי דבריו אמרתי, ביום ט"ו צדקו דבריו, אך ביום י"ד אומר, כי לכאורה אין לנו שמחה וטוב לב כיום ז' אדר שבו כרת משה רבינו ע"ה ברית עם ישראל בפרשת ואתם נצבים (דברים כט יא), והיה חשוב יותר מיום מתן תורה, ועל אותו היום אמר (שם כו ט) היום הזה נהייתה לעם לה' אלקיך, כפירוש רש"י (שם כט ג) ששמח משה שמחה גדולה על שערערו בני ישראל שמסר ספר תורה מתחלה רק ללוים ולא להם כמבואר בקרא (שם לא ט), ועל אותו היום נאמר (שם כט ג) ולא נתן לך ה' לב לדעת ועינים לראות וגו' עד היום הזה, פירש רש"י (שם פסוק ו) אותו היום עמדו על דעת רבן מה שלא עמדו ולא השיגו כל ארבעים שנה, ובו ביום סיים משה רבינו ע"ה ספר תורה שכתב והעתיק מספר תורה של מעלה שהיתה כתובה אש

שחורה על גבי אש לבנה, והעתיק ממנו לך. ועל זה אמר היום מלאו ימי ושנותי^ל (ראש השנה יא ע"א, סוטה יג ע"ב), פירוש שהיום נתמלאו כל ימיו ושנותיו, שלא נתקנו בתיקון גמור, היום נתמלאו ונגמרו למפרע.

→ **ובזה טעה המן ששמח שנפל גורל** בירח שמת משה רבן (מגילה יג ב), ונהפוך הוא כי באותו יום המיתה בו ביום נולד כי נמלאו ימיו ושנותיו, ועוד נולדו בו הרבה משה כי כל אחד מישראל עמד על דעת רבו בו ביום, ואם כן ראוי יום זה להיות שמחה וששון ליהודים. אך מה נעשה ונתערבה שמחתנו, כי לעתותי ערב נסתלק משה רבינו ע"ה ויבכו בית ישראל שלשים יום (דברים לד ח), ואולי אילו היינו עוסקים בו בקבורתו היו מכניסין המת לחדר ונוהגים ז' ימי משתה, ואחר כך ימי אבל^ל, אך הקדוש ברוך הוא קבר אותו, וחל האבילות ונתבטלו ימי המשתה. אך הקדוש ברוך הוא לא קפח שכר אותו היום, כי יום י"ד שהוא אחרי כלות ז' ימי אבילותו עתדו הקדוש ברוך הוא ליום שמחה ליהודים, אשר על ידי אותו היום הדר קבלוהו בימי אחשוורוש (שבת פח ע"א), כמו שכתב של"ה (מסכת מגילה

תוכחת מוסר ד' בשושן הבירה' הדת ושמחת תו וסכלות ותערוב אם נשמחה

ולבא אל המנ
כתיב (י)
לשפוט את הע
פירש רש"י כי
לאמיתו נעשה ז
במעשי בראשיו
(ה) ויהי ערב וי
הבקר עד הערב
ויהי ערב ויהי
לכל התורה כו
הלילה כדאיתא
(חולין פג ע"א),
הכא שותפות ו
ועד ערב שהי
והנה מבואר י
כנו דבק
היום, ובארנו בו
יפה שעה אחת
מכל חיי העולו

לו. בשל"ה: "זה ה אמר רבא אף על מה שקבלו ככר, וז על כן ראוי לשמוע ד"ה ז"ל, עה"ת ו דרשות ח"ד תכב מנהו"ק ר"י א' (ג) שיהיה בעינינו עונג

לד. בדרשות ה"ג רצ"א ד"ה וקרא, מנהו"ק קנ"א ג', כתב מרן זה בשם הרמב"ן, והוא בפתחת הרמב"ן לתורה: "בא לנו בקבלה שחתה כתובה באש שחורה על גבי אש לבנה. הנה משה כסופר המעתיק מספר קדמון וכותב ולכן כתב סתם, אבל זה אמר וברור הוא שכל התורה מתחלת ספר בראשית עד לעני כל ישראל נאמרה מפיו של הקדוש ברוך הוא לאנניו של משה". לה. בראש השנה שם: "ויאמר אליהם בן מאה ועשרים שנה אנכי היום (דברים לא ט) שאין תלמוד לומר היום, היום מלאו ימי ושנותי". לו. כדון מת אביו של חתן או אמה של כלה המבואר בשו"ע י"ד ס" שפג ס"ב.

[ד.ה]

תוכחת מוסר ד"ה כפורים) והדת ניתנה בשושן הבירה לוי (אסתר ג טו), כי ניתן הדת ושמחת תורה היא לנו, ולא הוללות וסכלות ותערובת אנשים ונשים ח"ו, כי אם נשמחה בה' ונגיל בתורתו.

← ולבא אל המכוון נקדים, בפרשת יתרו כתיב (שמות יח יג) וישב משה לשפוט את העם וגו' מבקר עד הערב, פירש רש"י כל דין שדן דין אמת לאמיתו נעשה שותף להקדוש ברוך הוא במעשי בראשית, כתיב התם (בראשית א ה) ויהי ערב ויהי בקר, וכתיב הכא מן הבקר עד הערב. ויש לדקדק, התם כתיב ויהי ערב ויהי בקר, ומשם אנו למדין לכל התורה כולה שהיום הולך אחר הלילה כדאיחא סוף פרק אותו ואת בנו (חולין פג ע"א), ואם כן מאי טעמא רמו הכא שותפות במעשי בראשית במבקר ועד ערב שהלילה הולך אחר היום.

→ והנה מבואר שם סוף פרק אותו ואת בנו דבקדשים הלילה הולך אחר היום, ובארנו במקום אחר ל"ה הרמז דהרי יפה שעה אחת קורת רוח בעולם הבא מכל חיי העולם הזה (אבות פ"ד מ"ז),

נמצא כל חיי עולם הזה הבל מעשה חעתועים חשך ולא אור, לולי אנו מצפים ומקוים לדבקה בו באחרית, כי הוא חיינו ואורך ימינו, למען נשיג לבסוף לחיי העולם הבא, נמצא היום הולך אחר הלילה של עולם הזה. אך בקדשים הרומז על קדושי עליונים צדיקים גמורין, יפה להם שעה אחת בתורה ומעשים טובים בעולם הזה לעשות נחת רוח ליצרו מכל חיי העולם הבא (אבות שם), וכשמגיע זמנו להפטר מן העולם אף על פי שיודע שיכנס לאור עולם, הרי בעיניו כהולך מאור לחשך, כי אינו יכול לעשות רצון קונו עוד ל"ט. ומשום הכי רצה משה רבינו ע"ה ליכנס לארץ ישראל לקיים עוד מצוות התלוים בה (סוטה יד ע"א), נמצא באותן הצדיקים הוה בקר ואחר כך ערב.

→ וארתי שפיר, הקדוש ברוך הוא ברא עולמו להטיב לבריותיו להנחילם עולם הבא, על כן ויהי ערב ויהי בקר אחר הלילה של העולם הזה, אך הצדיק נעשה שותף עם הקדוש ברוך הוא, והוא יושב מבקר עד ערב, כי אצלו בקר קודם

לו. בשל"ה: "זה היום של פורים הוא גמר קבלת התורה, וכמו שאמרו רבותינו ז"ל במסכת שבת... אנו רבא אף על פי כן הדר קבלה בימי אחשוורוש, דכתיב (אסתר ט כז) קימו וקבל היהודים, קיימו מה שקבלו כבר, ועל זה בא הרמז והדת נתנה בשושן הבירה (שב ה"ד) רצה לימור, דת של תורה, על כן ראוי לשמחת בשמחת התורה". לח, דאה לעיל (ח"א עמ' י ד"ה ויהי), ולהלן (עמ' רסז ד"ה ונ"ל), עה"ת ח"א (עמ' קלו ד"ה ויפגע) ח"ד (עמ' עח ד"ה בוקר), ח"ה (עמ' מ ד"ה ואנכי), דרשות ח"ד תכב ד"ה ומצינו, מהדו"ק רס"ט ב'. לט. עיין עוד דרשות ח"ג תרלב ד"ה ושוב, מהדו"ק ר"י א' (גליוני מהר"י). שפירש מרן הפסוק ביהוקאל (לו לה) הארץ הנשמה היתה כגן עדן, שיהיה בעינינו עונג עה"ב כארץ הנשמה אשר היתה לשעבר כגן עדן, שימי הבחירה המה כגן עדן כנגד ימים שאין בהם חפץ ובחירה.

[ה]

לערכ כנ"ל. אמנם משה רבינו ע"ה נהי כל ימותיו היה יום, מכל מקום גם כלילה לא שכב לבו, שהרי במותו עמדו ישראל על דעת רבן, וכל מעשים טובים שישראל עושים משה זכה וזיכה את הרבים (אבות פ"ה מ"ח), נמצא גם לילה שלו היינו אחר פטירתו עדיין יום מאיר הוא. והיינו נתמלא הבית כולו אורה בלי לילה כלל.

והיינו ויקחו אליך שמן זית זך (שמות כו כ), שיזדככו ויעמדו על דעת רבן להעלות נר תמיד, שיהיה כל הבית כולו אורה כנ"ל לילה כיום יאיר. אך אותן ישראל שמחוץ לפרכת העדות, פירוש שאין מדריגתן לפני ולפנים כל כך, אותן יערוך אהרן ובניו היינו המורים משפטי ה' לעם ותורתו לישראל, על כל פנים יהיה מערב ואחר כך בקר, כי יפה קורת רוח בעולם הבא מכל חיי העולם הזה.

ויתצב אהתו מרחק לדעה מה יעשה לו. (כ ד)

[עיי' לקמן עמ' ר"ה ותען הא'].

ותרד בת פרעה לרחץ על היאר. (ב ה)

רמב"ן נדחק על היאור כמו ביאור או כמו אל היאור, וחכמינו ז"ל

אמרו (מגילה יג ע"א, שמות רבה א כג)

יחזיק על היאור לרחץ כעבודת זרה שאמר אביה שהוא אלוהי היאור והאמינה שנתברך היאור מברכה יעקב ולכן הצילה ילדי העבדים

שירדה לרחוץ מגילולי בית אביה. וקשה מה ראתה עתה לפרוש מעבודה זרה, ומאי טעמא אמרו מגילולי בית אביה ולא סתם שרצצה מגילולי עבודה זרה. אבל נ"ל מה דכתיב (לעיל א ת-י) ויקם מלך חדש על מצרים אשר לא ידע את יוסף ויאמר אל עמו הבה נתחכמה לו, מה צורך להקדמה זו שלא ידע את יוסף. וי"ל ידוע היה להם על פי יוסף המושל בכל ארץ מצרים שכשנפטר יעקב מאת פני פרעה ברכו שתעלה נילוס לרגלו (תנחומא נשא כו, במדבר רבה יב ב), ומאז פסק הרעב ונתברך מצרים ביותר (תוספתא סוטה יט, הובא ברש"י בראשית מז יט), ועל כן לא היה לב העם להרע לישראל כלל, באשר כל הצלחתם של מדינה מאביהם של בני ישראל בא, ומכל שכן להשליך בניו של יעקב ביאור שנתברך בשבילו ואין דעת האדם סובל העול הזאת, אך פרעה זה מלך חדש שנתחדשו גזירותיו (עירובין נג ע"א), ועשה עצמו עבודה זרה (שמות רבה ט ח) ואמר לי יאורי ואני עשיתיני (יחזקאל כט ג), והיאור העולה לרגלו לא מברכת יעקב כאשר אמר וסיפר יוסף להם, אלא הוא האלהות, והיינו אשר לא ידע את יוסף, ועל כן שוב אמר הבה נתחכמה.

ואקדים כפרשת מקץ בתלום פרעה

והנה עומד על היאור (בראשית

מא א), פירש רבינו בחיי (ד"ה הנה) שראה

שעתיד לומר לי יאורי ואני עשיתיני,

מ. היינו כמאז דאמר טם שנתחדשו גזירותיו והיה אותו פרעה שנתברך מיעקב אבינו והיה עולה נילוס לרגליו.

שהוא שעשה עצ והנה עומד על ה נימא כי בת פרע' עבודה זרה, אלא שלא האמינה שאו לרחוץ על היאור, זרה שאמר אביה האמינה שמברכר ועל כן הצילה י' כי נראה לה עוי יאור ו

והנה נער בכה.

פרק קמא דסו יהודה קול

אם כן עשית ל

מום. נ"ל רבי יד

בעל מום, כי ראוי

כי אחר שגמלתו

נער, כדכתיב ב

והנער נער מ"ב (שמ

רמב"ן כאן מ"ג. וז

רבי יהודה דאמר קולו כנער הוא לשיתנו דומן הנקה י"ח חודש, ומשה שנולד ללא תאומים כוחו כששה ילדי גילו וכשהיה בן ג' חדשים היה כבן י"ח חדשים ומטנגמל יקרא נער

מא. ברבינו בחיי י' מ. לשה"כ שם: י' בית ה' שלו והנער נ' לנער היולד (שופטים והוא גדול, כמו שנט שהוא ילד קטן בן גמולה אותו ותעלהו לששה חלקים להי' תקצ"ח-תקצ"ט. (שע והיו ימיו כזאה ועטר ימיו". מז. כדכה

של ישראל בני אברהם יצחק ויעקב, והראה לו הקדוש ברוך הוא דוגמת הרהורי לבו^פ, מראה כיוצא בו. וזה אסורה וגו' מדוע לא יבער הסנה.

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה מִשָּׁה וַיֹּאמֶר הַנְּנִי: וַיֹּאמֶר אֵל תִּקְרַב הָלֶם. (ג ד-ה)

במדרש (שמות רבה ב ו) **אברהם אברהם** (בראשית כב יא), יעקב יעקב (בראשית מו ב), שמואל שמואל (שמואל א ג י) בפסיק, משה משה בלי פסיק. פירוש, בלי פיסוק טעם בין משה למשה. ובתוס' על התורה מייתי מדרש (דברים רבה ב ז) ויאמר הנני, אביך אברהם השיב כן הנני, אל תקרב הלום, עדיין לא הגעת לכך פא, ובאמת כן כתב רמב"ן שעדיין לא הגיע למדרגתו כנבואה עיי"ש פב.

וַז"ל כי משה לשון משוי מן המים, וכמו שכתב בספר מאור עינים פג בקונטרס פילון, וגם מייתי ליה החכם ר' וואלף היידענהיים (הבנת המקרא לעיל ב י), כי בלשון מצרי מוי מים שה משיכה,

ונקרא בלשון מצרי מוישה, ר"ל משוך המים, ונעשה תיבה אחת משה, וכוונתו משוך המים. והנה יש לקרותו משה משה ב' פעמים, אחד על העבר שנמשך מן המים, ואחד על העתיד שימשוך ישראל ממי ים סוף.

והיות כן, יש לפרש הפרש בין אברהם למשה, כי אברהם שמו העצם אברהם פעם אחת, ונכפל שמו לחיבה יתירה, ולכן יש פסיק בין אברהם לאברהם, וכן יעקב, שמואל, מה שאין כן משה רבינו ע"ה עדיין לא הגיע למדרגת חבה, ורק שמו העצם הוא משה משה על העבר ועל העתיד, על כן אין פסיק ביניהם כי שמו כן הוא. והוא לא הבין, כי עדיין לא ידע שעתיד להוציא ישראל ממצרים ולהעבירם בין גזרי ים סוף, על כן חשב שבלשון חבה קורא לו משה משה, על כן אמר הנני כמו אברהם אבינו ע"ה. ואמר לו הקדוש ברוך הוא אל תקרב הלום עדיין לא הגעת לזאת אלא לכה ואשלחך אל פרעה כו"פ (להלן פסוק ז) וק"ל.

משה משה הוא שם העצם על שנמשך מן המים ועתיד למשוך מן המים, וזכא ב'אברהם אברהם' שהוא לשון חבה

וַיִּקְרָא אֱלֹהֵי אֱלֹהֵי מֹשֶׁה מִשָּׁה וַיֹּאמֶר הָלֶם.
איתא במדרש ו (ב ז) שמו והנני למלכות כמו לו הקדוש ברוך מלך ובמקום גדול כה ו). ונראה דרש 'הנני' לשון ענוה עניו היה משה, א הזה כי הוא בעצמ את ישראל, וכתוב איש מהיר במלאכ מבואר דכדי להי גדולים צריך להיות הקדוש ברוך הוא שאמר אברהם ש תקרב הלום בדבר אל תעמוד ש

רָאָה רְאִיתִי אֶת עַ וַאֲת צִעְקֹתֵם שָׁמַ
מפני קושי השעבוד נאלו קודם הזמן למרות שעדיין לא נתקנו וגם לא שם בתשובה שכן עתידים היו לקבל את התורה בכפיה
פד. ז"ל המדרש שם: הועיל לו כלום כיצד, אברהם ויאמר הנני, מ לעשות כן שנאמר (ש הקדוש ברוך הוא אל הלום (שמות פסוק ה) במלכות כענין שנאמר הובא מאמר זה בסגנון לו הקדוש ברוך הוא לסיני ומקבלין תורת, (שמות לב ט) ראיתי או

פ. כמאמר הז"ל בברכות (נה ע"ב): "אין מראין לו לאדם אלא מהרהורי לבו". פא. בדעת זקנים: "ויאמר הנני. אמר יתברך אתה עניתי הנני כמו אברהם זקן וכתוב במקום גדולים אל תעמוד. אמר לו יתברך אל תקרב הלום לא לכהונה דכתיב ביה ויקרא לו קרב אל המזבח ולא למלכות דכתב ביה (שמואל ב ז יח) הלום גבי דוד". ומה שכתב 'עדיין לא הגעת לכך' הם דברי מרן. פב. ברמב"ן: "אל תקרב הלום, לא הגיע עדיין למעלתו הגדולה כנבואה, כי בהר סיני נגש אל הערפל אשר טם האלהים (להלן ב כא), וכן ענין הסתרת פנים, שעדיין לא עלה לכה שנאמר בו ותמונת ה' יביט (במדבר יב ח)". פג. לרבי עזריה מן האדומים, בספרו מאור עינים לא מוצאנו דבר זה, אולם כן הוא בספר חיי משה לרבי ידידיה אלכסנדר המכונה פילון היהודי (סיפור ב). ובשמו הביאו החכם ר' וואלף היידענהיים. פד. היינו, כי כאשר תהיה השליח אל פרעה או תמשוך את ישראל ממי ים סוף, ותבין מדוע קראתיך משה משה

וְנִטְהַלְוּ | מִחוּץ לַמַּחֲנֶה הַרְחֵק מִן
 הַמַּחֲנֶה וְקָרָא לוֹ אֱהֵל מוֹעֵד וְהָיָה כָּל־
 מִבְקֵשׁ יְהוָה יֵצֵא אֶל־אֱהֵל מוֹעֵד
 אֲשֶׁר מִחוּץ לַמַּחֲנֶה: ^ה וְהָיָה בְּצֵאת
 מֹשֶׁה אֶל־הָאֱהֵל יִקְוּמוּ כָּל־הָעָם וְנִצְבּוּ

מִבְרָא לְמִשְׁרֵיתָא אֲרֻחִיק מִן
 מִשְׁרֵיתָא וְקָרִי לָהּ מִשְׁכַּן בֵּית
 אוֹלְפָנָא וְיֵהוּ כָּל דְּתַבַּע אוֹלְפָן מִן
 קֳדָם יי נִפְק לְמִשְׁכַּן בֵּית אוֹלְפָנָא
 דִּי מִבְרָא לְמִשְׁרֵיתָא: ^ה וְהָיָה כִּד
 נִפְק מֹשֶׁה לְמִשְׁכַּנָּא קִימִין כָּל

עָמָא וּמִתְעַדְיִין נִב
 מִשְׁכַּנָּה וּמִסְתַּכְלִין או
 עַד דְּעָלַף לְמִשְׁכַּנָּא: ^נ
 עָלַף מֹשֶׁה לְמִשְׁכַּן
 עֲמוּדָא דְעֲנָנָא וְקָאִי
 מִשְׁכַּנָּא וּמִתְמַלְלַף ע
 י וְחֻזֵן כָּל עָמָא יו
 דְעֲנָנָא קָאֵם בְּתַרְע
 וְקִימִין כָּל עָמָא וְס
 בְּתַרְע מִשְׁכַּנָּה: יא ו
 עִם מֹשֶׁה מְמַלְלַף עִם כ

לקט בהיר

רש"י

הוא לקרות לו אהל מועד, והיה פי' כן הוא הסדר שכל
 המבקש וכו' (רא"ם): טו) פי' הרב הוא הקב"ה וישראל
 מנודים אללו א"כ ראוי שגם אלל התלמיד יהיו מנודים,
 ואינו נידוי ממש והוא רק משל על הרוגז, וז"ל התנחומא
 משה דרש ק"ו אמר המנודה לרב מנודה לתלמיד אמר כיון
 שנלבו של הקב"ה עליהם אף אני פורש מהם עכ"ל, ובה
 מיושב לשון הכתוב שאומר ומשה יקח, ולא אמר ויקח משה,
 שר"ל בזה שגם משה יקח לא רק הקב"ה: טז) כדי
 שיוכלו לבא כל מבקשי ה' בשבת, וכמו יהושע אמר שאל
 ירחקו מן הארץ יותר מאלפים אמה לכל רוח כדי שיבאו
 להתפלל שם בשבת (רא"ם), אך בסוף מס' ברכות איתא
 שהיה רחוק י"ב מיל, ואין זו סמירה ושיניהם אמת, שמחנה
 ישראל עלמנו היה רחב י"ב מיל, ולענין תחומין נחשב הכל

וגוטהו מחוץ למחנה, אמר מנודה לרב"י מנודה
 לתלמיד (כ"י - תנ"ח): הרחק, אלפים אמה"י, כענין
 שנאמר (יהושע ג' ד') אך רחוק יהיה ציניכם וציניו
 כאלפים אמה צמדה (תנ"ח): וקרא לו. והיה קורא לו
 אהל מועד, הוא בית ועד"י למבקשי תורה (א"ת):
 כל מבקש ה'. מכאן למבקש פני זקן"י"י כמקבל פני
 שכינה* (תנ"ח): יצא אל אהל מועד. כמו יולא, דבר
 אחר והיה כל מבקש ה' אפילו מלאכי השרת כשהיו
 שואלים מקום שכינה הצריכה אומרים להם הרי
 הוא צהבלו של משה (שם): (ה) והיה. לשון הויכ"י:
 בצאת משה. מן המחנה ללכת"י אל האהל: יקומו
 כל העם. עומדים מפניו"י, ואין יושבים עד

שנתכסה"י מהם (תנ"ח) -
 משה. לשבת, אשרי ילוד
 תכנס אחריו לפתח אהנו
 משה. כמו ומדבר עם נ
 משה, שהוא כבוד שכינה
 הקול מדבר אליו, ואינו
 קורא מדבר פתרונו ה
 והכדויע שומע מאליו, ו
 שהמלך מדבר עם י
 לשכינה"י (תנ"ח): (יא) ו

כד' אמות, ואהל משה היה מחוץ למחנה מזד אחד, ובאותו זד היה רחוק אלפים אמה (מ"ל): יז) פי' ולזה היה קורא
 אותו אהל מועד שתיבת מועד הוא מלשון ועד, וגם אהל מועד שנמשכן נקרא כן בעבור ששם היה הקב"ה מתועד כביכול
 עם משה לדבר וללווח לו חוקים ומשפטים (במ"ח): יח) כל מבקש משה אין כתיב כאן אלא כל מבקש ה' (לשון
 תנחומא), ופשוטו של מקרא הוא זו לומר על המבקש לידבק בלדיק זקן וחכם מבקש לידבק בהקב"ה עלמנו כביכול, שהרי כל
 דבקתו היא ברוחניות שבו ללמוד ממנו תורת ה' ודרכי ה', וכמו שאמר משה לחותנו כי יבא אלי העם לדרוש אליקום
 ומתרגמין למחצב אולפן מן קדם ה', אבל היה די לומר והיה המבקש ה', לזה הביא הדרוש מתיבת "כל" שאפילו מלאכי
 השרת וכו', והזכיר ג"כ לדרך הא' שאם המדובר רק מהמלאכים לא שייך לומר "יבא" (מ"ל): יט) כבר פירשנו שאין
 ר"ל שכל מקום פינת והיה לשון הווה, שהרי לשון עבר הוא, או אם נאמר שהוא"ו מהפכו הוא לשון עתיד, אלא הכוונה
 שכאן משמש בלשון הווה שכן רגיל להיות (בא"י): כ) בהכרח להוסיף ג' תיבות הללו המובנים מעצמן, שכלא זה תיבת
 "כלאח" ומיבת "אל" סמירה הם זו לזו, שהיל"ל כשנכנס אל האהל או כלאת מן האהל, ורבים כזה, כגון (ברא' י"ט ב'),
 סורו נא אל בית עבדכם, שפירושו סורו מן דרך ונאו אל בית עבדכם (רא"ם), ועיין לקמן בפ' ושב אל המחנה מה היה
 מעשיהו במחנה הלא אהלו לא היה שם: כא) רגונו לעשות הקדמה לדיבור הסמוך שפירש הבעתם לטובה, ולא כאידך

אור החיים

יראה ע"פ מאמר הנשי אמת כי המדבר היה מקום מושבו של ס"מ הרשע ולזה היה כמה פעמים מהגבר והורג מהם לסיבה המזדמנה להם

אור בהיר

רבז) ופי' צ"ח של דרך על ידי דרך. כלומר, על ידי קטרוג הס"מ הגמלא דרך.

יא. ודבר ה' וגו'
 בזה הוא
 עושה משה להקבלת פני
 רבז) אין שייך לומר פני

אִישׁ פִּתַּח אֶהְלוֹ וְהִבִּיטוּ אַחֲרַי מִשָּׁה
 עַד־בָּאוּ הָאֱהֻלָּה: ־ וְהָיָה כִּבְּאֵ מִשָּׁה
 הָאֱהֻלָּה יֵרֵד עִמּוֹד הָעֵנָן וְעָמַד פִּתַּח
 הָאֱהֻל וְדַבֵּר עִם־מִשָּׁה: ־ וְרָאָה כָּל־
 הָעָם אֶת־עִמּוֹד הָעֵנָן עֹמֵד פִּתַּח
 הָאֱהֻל וְקָם כָּל־הָעָם וְהִשְׁתַּחֲוּוּ אִישׁ
 פִּתַּח אֶהְלוֹ: ־ וְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מִשָּׁה
 פָּנִים אֶל־פָּנִים כַּאֲשֶׁר יְדַבֵּר אִישׁ אֶל־

עמא ומתעדרין גבר בתרע
 משכנה ומסתכלין אחורי משה
 עד דעלל למשכנא: ט והוה כד
 עלל משה למשכנא נחית
 עמודא דעננא וקאים בתרע
 משכנא ומתמלל עם משה:
 וחון כל עמא ית עמודא
 דעננא קאם בתרע משכנא
 וקמין כל עמא וסגדן גבר
 בתרע משכנה: י ומתמלל י
 עם משה ממלל עם ממלל כמא

לקט בהיר

רש"י

מ"ד שהיתה לרעה, שלפי פשוטו לא יתכן, שא"כ למה יקומו, ודאי שהוא לכבודו (רא"ם): (כב) היותר נכון לומר שמקרא מקורם הוא, שלא הביטו בתמידות ממש עד בואו האהלה, אלא שייך עד בואו על אומרו ונצבו איש פתח אהלו, אבל לו יהיה שהביטו עד בואו בהכרח לומר ששייך גם על ונצבו, שא"כ מיותר הוא, שאם קמו פשוט שנצבו, ודאי שקמו ועמדו נצבים עד בואו: (ג) כבר ביארנו שכל מיצות הללו בכל אופן שיהיו משמטין בלשון הווה, אבל מלבד זה רצון רש"י כאן לאשר דברי האונקלוס שיפה פירש ויפה תרגם ושינה ולא אמר וממלל (הגם שזה פ"י חיצת ודיבר) שפירושו שדיברו יוצא לאחרים, אלא אמר ומתמלל שפירושו שמדבר לעצמו, שכן ראוי לומר על דיבורו של הקב"ה דרך כבוד, וזה החילוק בין ודיבר ובין ומדבר, והגם שהכתוב אומר ודיבר אנו נרכיבם לפותרו כאלו אמר ומדבר, ומצינו דבר זה בהכתוב עצמו במקום אחר, שנאמר וישמע את הקול מדבר אליו בחי"ק ולא בשו"א, כי מדבר הוא כאלו אמר מתדבר אלא שדרך הלשון להשמיע את התי"ו כמו ולקחו למטה פירושו כאלו אמר מחטתה, ועדיין נשאר לנו ליישב למה המתין רש"י מלומר דבר זה עד כאן, כשאמר הכתוב וידבר ה' אל משה לאמר בפעם ראשונה היל"ל וידבר כאלו אמר ומדבר, אבל בהתבוננת קצת אין קושיא, כי אינו דומה, שבכל שאר מקומות בא הכתוב לומר שהקב"ה דיבר אל משה דברים האמורים צענין שיקחו לי תרומה ויצנו את המשכן אין כל כך קפידא לדייק ולשמור שדיבר לעצמו ומשה שמע, משא"כ בזה שלפנינו או בפרשת נשא שאין כאן דיבור מיוחד אלא הכתוב מספר שהקב"ה החשיב את משה ודיבר עמו בכלל כמו איש אל רעהו וכמו שאמר כאן בפסוק י"א ודיבר ה' אל משה פנים בפנים, לורך הוא לשמור הדבר משום כבודו יתברך (בא"י): (כד) ולא לעמוד הענן אלא לכבוד השכינה השוכן בחוכה, כענין ספר

שנתכסה^(כ) מהס (תנ"י - קדישן כ"ג): והביטו אחרי משה. לשבת, אשרי ילוד אשה שכך מוציאה שהשכינה חכום אחריו לפתח אהלו (כס - כס: ט) ודבר עם משה. כמו ומדבר עם משה^(כ), תרגומו ומתמלל עם משה, שהוא כבוד שכינה, כמו (במד"י פ"ט) וישמע את הקול מדבר אליו, ואינו קורא מדבר אליו, כשהוא קורא מדבר פתרונו הקול מדבר צינו לבין עצמו והבדויט שומע מאליו, וכשהוא קורא מדבר משמע שהמק מדבר עם ההדויט: (י) והשתחוה. לשכינה^(כ) (תנ"י): (יא) ודבר ה' אל משה פנים

אור החיים

יא. ודבר ה' וגו' פנים אל פנים^(כ) הכוונה בהשגה מפנים העליונים כי כפי אשר יבין אדם צדק הוא כפי שיעור ההכנה שהיה עוצה משה להקבלת פני שכינה לאותו שיעור שהיה עוצה להשפעת הקדושה ישיג, ואומרו כאשר ידבר איש אל רעהו^(כ) יחבאר לדרכינו על דרך אומרו

אור בהיר

רבז) אין שייך לומר פנים על רוחניות שברוחניות צ"ה. רבז) ומה יוסיף תה הבנה משל הזה, יותר מאומרו פנים אל

שיל"ה

ספר

תורת משה

על התורה

השלם והמפואר

דברים

מרבנו משה סופר זצוק"ל

בעל שו"ת וחי'דושי "חתם סופר"

יוצא לאור במהדורה חדשה מושלמת ומפוארת

על ידי מכון להוצאת ספרים וחקר כתבי יד

ע"ש החתם סופר ז"ל

עיר"ק ירושלים תשכ"א

מהדורת נוסענצווייג

[סא]

משה גזל בשכר היראה וחשב בשנותיו שיעי יראה חסדו הא. ויש דכתיב עקב עשה יראה ה'

ועתה ישראל מה ה' אלקיך שאל מעמך כי אם ליראה. (י"ב)

וחז"ל (ברכות לג ע"ב) אמרו אטו יראה מילתא זוטרתא היא, ותירצו אין לגבי משה מילתא זוטרתא. שמעתי בשם הגאון הרב דק"ק פיורדא זצ"ל שאמר שמשה היה שכר של היראה, דכתיב (שמות א יז) ותיראנה המילדות את האלקים ויעש להם בתים, ואמרו (סוטה יא ע"ב) דהיינו בתי כהונה ולויה, ואם כן היה משה בזכות היראה, ואם כן משה שהיה עניו גדול והיה זוטר בעיניו, על כרחך גם היראה זוטרתא בעיניו כיון דהוא שכרה צט.

משה לאהל, ושבתו אותו אשרי מי שזכה למיחמי אותו עיי"ש, ומשה רבינו ע"ה שהיה עניו גדול וסבר שאיננו כדאי לכבוד ולשכר, לזה חשב כמה גדלה עניויות ישראל שהם עושים לו כבוד כזה, וכיון שסבר שהם עונים גדולים, ועקב ענוה יראת ה' (משלי כב ד), ממילא יראה דבר קל היא אצלם, ולכך אמר בלשון מה וגו' שמורה על דבר פשוט, שנקל הוא להיות לעניו בעל יראה.

L

סך שוי מאה ברכות לכל ימי חיי האדם

מה ה' אלקיך שאל מעמך. (י"ב) אל תקרי מה אלא מאה (מנחות מג ע"ב). לחמישים ושבע שנים משלוש עשרה עד שבעים עולה שכר מאה ברכות ח"י מיליאן מאה אלף וחמשת אלפים זהובים קא, עשרה זהובים לברכה דוק ותשכח.

ויש לפרש על פי מה שאיתא במסכת שקלים (פ"ה ה"ב) על קרא (שמות לג ה) והביטו אחרי משה, לשבח שהיו ישראל עומדים על מעמדם עד שבא

משה שהיה עניו סבר שיראל עושים הם ולכן עשים לו כבוד וקל הוא לעניו להיות בעל יראה

צט. וכן כתב מרן לעיל ח"ב עמ' י ד"ה ויהי. ק. ע"פ חולין פז ע"א שו"ע הו"מ סי' שפב ששכר מצוה הוא עשרה זהובים. קא. בספר וילקט יוסף (טנה שניה עמ' ס סיימן קס) מובא מה שכתב רבי שמעון סופר זצוק"ל על מה שכתב כאן מרן זצ"ל: "הנה בהשקפה ראשונה יש לומר שמה שכתב משלוש עשרה טנה הוא טעות וצריך לומר מעשרים טנה שאז חייב בבית דין של מעלה, והוא הדין איפכא מקבל שכר (הגם שבלי ספק שכר איכא גם לשלוש עשרה, אולם הלא יש שכר גם לקטן אבל הכל רק לא כמצווה ועושה). והנה לטנה עולה שכר מאה ברכות שלוש מאות וששים וחמשה אלף זהובים, וחמישים פעמים שלוש מאות וששים וחמשה אלף עולה ח"י מיליאן ושתי מאות וחמשים אלף, והנה במגן אברהם (סי' מו סק"ה) הישב שגם ביום העניית עולה מאה ברכות הוץ מיום כיפור עיי"ש, ולחטבונו גם בתשעה באב שמפסיקים מבעוד יום אונו מברך מאה ברכות, ואם כן חסרים משנה בעד שני ימים אלו מאתים זהובים ומאתים ברכות אלו, והנה חמשים פעמים מאתים עולה מאה אלף, ולפי זה החשבון מכוון ח"י מיליאן ומאה וחמשים אלף, ועוד צריך להגיה (בתורה משה עקב) תחת חמישת אלפים חמשים אלפים, הגם שמברך ברכות בתשעה באב ויום הכיפורים, מכל מקום כיון שאין עולים למאה לא בא בחשבון שהרי בלאו הכי אנו מכרכים ברכות יותר, ברכת שהחיינו והמאורע במצות ושאר ברכות הראויה בחנוכה ופורים בהלל ובהדלקה".